

MA-214

Szűnyeggyűjtemény
Képrajzi adatlaj

MA-214

Gyűjtő: Harsányi István

Gyűjtés ideje: 1959

Tartalék adatlaj lista

Képrajzi

27 lap

lista

Földrajzi mutató: VII, A, 1, 3, 5

Baranyai: VII, C, D

VI

IX, 1

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Levegőtől

levegőtől az egész lap 285-ös felele alatt

1959-ből.

MA-214

285.

Az aratás.

1.

Régi időben amikor még nem ismerték a kaszát, sarlóval arattak. Még vannak öregemberek, akik vissz emlékeznek, s azok elbeszélésük nyomán íróm le.

Az uradalmi földeken a gabona táblákat láncokra mérték ezernégyszögöl egy lánc. Az aratók bokrokba csoportosítva hat személy állt neki sarlóval a gabonát. A balkéz ötujja közé fogták a gabona szárait, a jobb kézben levő fűrészfogú sarlóval vágta el a tövét és szép sorban markokra rakták a tarlóra, majd este felé kévékbe kötötték, s úgy rakták máglyába. /tízkéve egy máglya/ Az nagyon ügyes sarlózó volt, aki naponta 30-35 kévét tudott aratni. A környék legjobb sarlózója Kurta Rézinéni volt a Kurta Balázs Antal felesége. Ez napon 40 kévét is sarlózott össze kötött, összerakott.

Amikor már az uradalmakban kaszákkal arattak, még akkor sokáig sarlóval arattak a telkes gazdáknál, mégpedig azért mivel, hogy a sarlóval aratott gabonából szebb zsuppszalmát lehetett csinálni, a házak épületek, tetjének be fődésére, mivelhogy még akkor zsuppostetejű, vagy nádfedelel házak voltak. A sarlóval való aratás munkája minden tízedik kéve gabona volt, de a tarlót is ebben fel kellett gereblyézni. Körülbelül 1870-ben már kaszával arattak itt Niklán.

A kaszával való aratás hamar népszerű lett, de váltásukat is idézett elő. Míg a sarlózásnál nemcsak a nők, hanem a férfiak is sarlóztak, a kasza aratásnál már csak a férfiak kaszálnak, a nők pedig sarlóval a markott szedik, s az a változás még a mai napig is fenn áll, azzal a különbséggel, hogy a markot nem hagyják kötetlen, hanem a vágás és marok szedés után azonnal kötik és tízennyolc kévéből keresztben, vagy 20-as máglyákba rakják.

Aratás az uradalmakban.

Minden uradalomnak volt egy embere, aki az uradalmi aratást megszervezte, illetve az aratókat összeszedte. Ezt nevezték bandagazdának, vagy arató gazdának. Ez tárgyalt a munkaadóval és ez hajtotta végre a munka adó parancsait.

Az aratás résziből történt. Nálunk 10 % volt az arató része, száz mázsa gabonából tízmázza. És nagyon sok ingyenes munkát is kellett végezni, például azért is kellett két napot dolgozni ingyért, az uradalomnak, amiért arathatott valaki. Két napot pedig azért, hogy az uradalom össze gereblyéztette lóvontatású gerebléyyel a tarlót.

A falu ninestelen parasztjaiból szelléreiből adódtak az aratók. Olyan sokan voltak, hogy az ittlévő kétgazdaságban nem is fértek el, hanem vidéki gazdaságokban mint Kürtőspusta, /Bogyay-i/ Csömenő, Gyótapuszta, /Gróf Széchenyi/ Kölked puszta, Öreglak /gróf Jankovits/Hegyesd és Mária puszta Somogyvári gróf, Széchenyi uradalmakban bandástól mentek el koszosaratásra.

Niklán nem voltak soha vidéki aratók, mindig a helybeli szegénység aratott. Ha az aratók a cséplést is elvégzeték, akkor 100 mázsa gabonából 13 mázsa gabona volt az arató és cséplő rész. Az ingyenes munkák után ezért a fizetségért le kellett aratni, be kellett takaralni, s el kellett csépleni.

Egy arató pár három emberből állott: a kaszás, kévékötő és marokszedő. A kaszás egész részes volt. A kötőt és a marokszedőt köblősnék hívták, azok megegyezett bért kaptak. Vidéken le ginkább ezeket a béreket fizettek kisebb eltérésekkel, a kévékötő kilenc mérő gabonát, a marokszedő pedig hét mérő gabonát /egy mérő gabona kb. 45 kgr/ Ha a

kötő erős legény számba menő volt, s tudott kaszálni, akkor az 75 % a két é szből fizették ki a marokszedőt a hétmérő gabonát.

Nagyon sokszor főlg aszályos esztendőekben előfordult, hogy a százalékosok, illetve a kaszások kifizették a kötőt, s marokszedőt /kötősöket/, nem maradt nekik kemény gabona: - buza, rozs, hanem csak tavaszi, árpa, zab, és amit a cséplésnél kerestek. Csépelni az agró eseléseknek /mert így is hívták a kötősöket/ nem kellett.

Hogyan z a jlott le az aratás.

Az aratás leginkább Péter Pál után szokták megkezdeni, mikor a gabona töve megszakadt, és már éjjel nappal pottog a konkoly bugája. Már kora hajnali órákban még az esthajnali csillag fenn van az aratóbanda kint van a tarlón. Mire a nap fel kell kasza erőként /három személy/ harminc kereszt gabonának való kötelet kellett fenni.

A kötélfonás következőképpen oszlott meg: a kaszás lekaszálta a kötélnek valót és kalapálni kellett neki csak öt keresztre való kötelet font, a marokszedő, aki felszedte a kötélnek való gabonát az tizenketttő keresztet, a kötő pedig tizenhármát.

A kötél fonást el kellett végezni arra az időre, mire meg viradt. A fonás ideje alatt csomókba verődve összehordták a kötélnek való gabonát, beszélgettek meséltek, vagy nótával szlettek a kirótt kötél mennyiségét megfenni.

Az aratási időszakban a kötélfonáskor, vagy este hazatéréskor, ami sokszor késő éjszakába nyúlott fáradtan, porosan, de mégis nótával mentek végig az utca közepén. Ezek a nóták most már kiveszőben vannak, alig tudtam párat összegyűjteni. Nép ajkán szlettek ezek. Ebben nyilvánította ki a fájdalmát, bánatát, szerelmét, és örömét egyaránt.

Ülj le babám.

1. Ülj le babám erre a szép kévére
Vágj egyet a marokszedő fejére
Hadd álljon a kapuba mindenki
Siratja e a marokszedőt valaki.

- .-.-.-.-

2. Kis-niklában megkezdtek az aratást
Elválták a fogolymadár jobb szárnyát
Fogoly madár jaj de bus a szárnyáért
En is bus vagyok a kedves babámért.

- .-.-.-.-

3. Lefogyott már ami aratásunk
Nem aludtunk addig párnás ágyon
Mert a buza aranyos rendjében
Elaludtam a kaszásom ölében.

- .-.-.-.-

4. Kimentem a tarlóra, nem tudtam kaszálni
Arra jött a babám nem akart megállni.
Tizenhárom kasza mind egyszerre vágott
Tizenhárom lánynak csókra állt a szája.
Ibolya, viola esti sz ellő fujja
Ibolya levélből lesz a koszoruja.

- .-.-.-.-

5. Már Niklában nincs több kislány
csak három
Kiszedi föld majd a markot
a nyáron
Sárga selyem pántlika van a
derekán
Jaj, de szépen hajlik a marok
után.

-.-.-.-.-.-

6. Én a nyáron jaj, de sokat arattam
Az ágyamon de keveset aludtam
Gyere babám vesd meg a párnás ágyamat
Hadd pihenjem ki rajta magamat.

-.-.-.-.-.-

Az aratók komenciós földet is kaptak. A kaszás 1.200 □-, a kötő
lece □, egyláncot, a marokszedő pedig 800 □. Komenciós földnek mon-
ták, de azért feles volt, s mindegyik darab föld után 2-2 napot
kellett szolgálni robot gyanán.

Az 1920-22 években a Berzsenyi gazdaságban Hubber Ottó intéző volt a
tejhatalma ur, az aratók kukorica földjét közvetlen aratás előtt
osztotta ki, a legsilányabb és a legpörgyösebb táblákon, de az érte
járó napszámot legszigorubban leszolgáltatta.

Az aratók egyöntetűen elhatározták, hogy nem aratnak, addig míg a
kukorica föld helyet terményjárulékot nem biztosít részükre, az
uradalom. Az aratók egy ytől-egyik szegény zsellér emberek voltak,
ilb tve volt akinek csak egy kis háza és 1 hold földje volt, de leg-
többjük az uradalom zsellér házaiban lakott napszámos árendát szol-
gáltak. Árendának nevezték a házak után járó fizetséget.

A községnek nem volt legelője, csak a polgároknak ugynevezett urlézes
legelő, s az uradalmaknak voltak legelőjük, a polgár legelő társu-
lathoz nem bérelhettek jószágokat a szegény zsellér népség, így
az uradalomra voltak rászorítkezva az állataik kihajtásával.

Az intéző egyenként hívatta be őket, és tudtukra adta, amennyiben nem
hajlandók elfogadni az uradalom által diktált feltételeket, -
akik az uradalmi házakban laktak azokat kilakoltatja. Már másnap a jó-
szágokat nem lehetett ki hajtani, már a csendőrökkel is félelmitették
a szegény népet.

A megfélemlített nép elfogadta az uradalom által diktált feltétele-
ket. Kéthónapig jártak dolgozni, és egy kaszás keresett összesen
öt mérő zabot, egy mérő búzát, három mérő rozsot, és két mérő ár-
pát, közülbelül 40-50 Pengő értéknek felelt meg.

A tartozásuk sokkal több volt, amint a munkát befejezték.

Következő évben a lázitók már nem nelehettek aratni, akik azonban
arathattak, azokat az uradalom ismét kiszorolta őket. Szerződésben
fel van tüntetve, hogy elemikáresetén egy hold földnek a lemunkálá-
sát, betakaritásaért 80 kgr. rozsot tartozik az uradalom fizetni.
Nagy jégverés volt abban az évben, a gabonát nagyon elverte, az ara-
tók szerződésben megállapított gabona mennyiséget kérték az uradalom-
tól.- Az megis ígérte, csak amikor végeztek az összes munkákkal,
akkor adta tudtukra, hogy csak a szokásos tízes százalékot adja ki
munkabérgyanánt az aratóknak. Három évig húzódtott a per míg végül
is a törvény kötelezte az uradalmat holdanként 80 kgr. gabona kimé-
résére.

Kosztos aratás.

Niklán nem voltak kosztos aratók, már mint az uradalmakban, hanem innend mentek más vidékre, köztük e sorok írója is tizenhátévig aratott az urak tarlóján.

A kosztos aratás leginkább a faluktól távol-lévő uradalmi pusztákon, majorokban volt. Nikláról leginkább Kölked pusztá /gróf Jankovich/ Hegyesd /gróf Széchenyi/ Kürtös /Bogyay/ Alsókölked /Kund hitbizom/ Gyóta, Csömené /gróf Széchenyi/ Ezek a puszták a falutól leginkább 10-15 kilométerre vannak. Aratás idején hétfőn mentek ki az aratók és szombaton jöttek haza. Birkahodályban, vagy csordaakolba voltak elszállásolva. A fizetés a kosztos aratásnál nem 10 %-kos volt, hanem legtöbb helyen vagyis uradalmakban csak 8 %-k mivel-hogy az élelmezést az uradalom adta, és ezért még az aratóknak személyenként négy-négy napot kellett szolgálni, úgy nevezett huszrabotot. Azért kapott az arató hetenként kétszer húst, leginkább megkergült birkát. Disznóhúst csak abban az esetben, ha dögvőzösen volt.

Az aratók már kora hajnali órákban kint voltak a tarlón, napfelkel-téig kötélfonás, amint a harmat felszáradt máris ment az aratás. Früstök időre /reggeliző idő/ egy jó darabot le kellett aratni, a früstököt és az ebédet, négyerős kötőlegény szokta kihozni rudakon, két-két legény hoz ott egy-egy kondért válukon.

Miből állott az étel kosztos aratáson.

Früstök /reggeli/ rántottleves, vagy kásaleves, az ebéd, krupli le-
ves, vagy tésztalesves, minden esetben kifőtt tészta /mácsik/ vagy paprikás kruppli. Hus, szerdán és szombaton volt. Az ebéd minden esetben nagyon sok kivánni valót hagyott maga után, többször vesze-
kedésre is adott okot. A minden napi frisskenyér azonban jó volt. Azért mégis a kosztos aratásra szivesebben elmentek, mert biztosítva volt az élelmezés, ha a sovány volt is, de mégis biztos volt. Sok szegényember, aki a saját kenyere aratott, a früstöke leginkább egy darab száraz kenyér, egyfej vöröshagyma, vagy mikor már érett a meggy, s a szegények gyümölcse a szeder, szentiványalma. Ezekből volt leginkább a früstök, de sokszor még az ebéd is. Itták rá a sok rossz vizet és árkokból, vagy a dűlőutakon poshadó lajtokból. Nem is volt olyan nap, hogy egy csomó beteg nem feküdt volna a ke-
pék hűsében.

Az aratás hajnali órától sokszor a késő estébe is bele nyult. Nagyon értettek hozzá a gazdatisztek, hogy az egyik aratóbandát a másik el-
len heccelje a munka tempóban. Így megtörtént, hogy sokszor nem is mentek be a szálláshelyre, kint vertek tanyát a kepesorban. A vacso-
rát is oda szokták kihozni. Sokszor bizony megegett az ember tücs-
köt-bogarat, a sötétben nem látta mi van a tálban. Egy alkalommal én is aratam Kölkeden a Táskai Márkus Sándor volt az aratógazda egyesti vacsora alkalmával ami tálunkban béka volt.

Egy tálhoz hat emberült, azaz két kasza erő. Ami tálunkhoz tarto-
z ott Fellai Vendel, Horváth György, Fellai Gyula, jó magam, a hugom és a F llai Irma. Nagyon későre járt akkor is az idő, volt tizenegy-
óra mire végeztünk a kepezéssel holt fáradtak voltunk, és így mi sem mentünk be a tanyára, hanem kihozták a vacsorát. Javába kanalasztuk a hideg sós löttyöt, s egyszer csak valami placcsant a tálba, szinte kilöttyent a lé, amint nézzük öngyújtó a, hogy mi az akkor látjuk, hogy béka vigan uszik a tálban a sok belefuladt szöcskék között, amit mi esenekarénak hívtunk. Az undor nemcsak minket fogott el, ha-
nem az egész bandát, az ótálak is tele volt, mindenféle döglött esti bogarakkal. A föllásadt aratók majdnem agyonverték az arató gazdát.

Az arató bál.

Amikor az aratást befejezték, az ügyes marokszedő lányok a gabonából, buzakalászból, árpából, zabból és rozsból koszorút fonták, pipacs, buzavirággal, és más mezei és kerti virágokkal díszítették. Leginkább ugyszokták beosztani, hogy szombaton délután végeztek az aratóással. Az ebédhez az asszonyok elhoztak a lányok ünnepi ruhájukat, s estefelé két marokszedő lány az arató banda előtt viszik a koszorút, s az mögött ment az aratógazda. Utána a marokszedő lányok, kötőjükkel, azok után a kaszások fel-felé fordított kaszapengéggel, ami azt jelképezte, hogy nem kell vágni vele, mert elfogyott az aratás. Mindegyik arató kezében kalászból és virágokból összeállított oszlopok voltak. Szabó Vilma /Hársházi Józsefné/ Gréci Erzsébet /Janesek Jánosné!/ voltak a környék legszebb buzakalász koszu fonók. Nem egyszer a budapesti újságok hozták a koszuok fényképét. Falu utcájának közepén nótaszóval végig vonuló aratókat nagy tömegkísérte az uraság kastélyhoz /grófi uradalomnál a számtartó, vagy az intéző lakhoz/. Az uraság családjával, gazdatisztjeivel egyetemben fogadja az aratókat. A két marokszedő lány, akik a koszorút hozták ezeket a rigmusokat mondták:

Magyar eke szántotta
Magyar kéz vetette
Magyar föld termette
Istenáldása legyen rajta,
Mindörökre. Amen.

Áttadták a koszorút az uraságnak, most pedig az aratógazda köszönti a koszorút:

Elhoztuk a koszorút,
amit mi vetettünk
Ésenge hajtásánál fogva
agódvá őriztünk.
Nem lett bajja neki
Szépen növekedett.
Langyos májusi esőtől
bőven megtermékenyedett.

Acélos szemekkel
duzzadt fejü buza lett
ahogy szokás Péter Pál után
buzaföldön megjelent a kaszás,
kezében élesre fent szerszám

A jézus nevében kezdte a munkát
Buza dőlt rendre, sorban
szurta a tarló lábainkat
kláha marta izzadt testünket
hős ges napsütésben.
Mig végre eljött a nap
hogy utolsót suhint a kasza
s ebből fontuk kaszuunkat.
Munkánk hűséges zálogát
s elhoztuk nagy urunknak
hogy megkaphassuk az áldomást
Éljen.

Az uraság vacsorát és áldomásul bort adott az aratóknak, s valamelyik szűz tetejéről előkerült a jó elnyűtt húzó harmonika, vagy citera, valamelyik zeneértő legény húzta a talpalá valót. De volt olyan arató bál is, ahol rendes cigányzenészek muzsikáltak. Az aratóból reggelig sz okott tartani, nagyon sokszor verekedéssé fajult, nem egyszer ember életébe került. Kürtöspusztán az aratóbálból tömegverekezés

lett. Ahol Riba Ferenc és Sziva Kele zalai legényeket kasszával valósgosan lefejezték.

Takarulás.

Amikor az aratást befejezték, az aratók azonnal megkezdték a takarulást, gabona behordását. Hosszu oldalu vendégoldalakkal felszerelt, szekerekkel ment a takarulás. Férfiak rakták a kaz-alt, legények és lányok mentek ki a szekerek mellé rakodni.

A kazalok kijelölését leginkább a majorgazda végezte. Elsőben kilépte a kazalhelyét /nem mérővel mérték, hanem léptéssel/ 250 keresztos kazalnak 5 lépés széles és 7 lépés hosszú helyet léptek ki. A 600 keresztos kazalnak pedig 7 lépés széles és 11 lépés volt a hossza.

A kazal helyeket leginkább a juhászok szokták felsarabolni még a kihajtás előtt, de a kazalok alá nem szoktak tenni semmit, illetve hacsak szalmát nem terítették alá.

A kazalozás leginkább úgy történt az uradalmakban, hogy a nagy kazal mellé két kisebb kazalt raktak például a 600 keresztos mellé két 250 keresztoset /hogy miért azt nem tudta megajdani senki/ s minden kazal mellett 7 méter széles nyílást hagytak, hogy a cséplőgép elférjen közöttük.

A kazalokat mindig szakképzett emberek úgynevezett kazalmájszter rakta. A falazásban egymás mellé szorított kővével mindig levölgyeltek, a fal kőve tővivel volt kifelé, míg a völgy kőve fejjel takarta a falkövet, hogy magasodott a fal úgy mindig kijebb eresztették a fal kővét egészen hajzásig. A kazalnak az alja kaporsó alakú egészen a hajzásig, aztán már mindig üsszebb rakják a befejezés felé már egészen csucsalakú gömbölyű lesz. A falazástól felfelé már a kőve kalászos fele van kifelé fordítva, hogy az eső ne a kazalba szivároгjon be, hanem melléje csuroгjon le. A kazal formását egybeverő táblával segítik elő, időközönként körüljárják a kazalt s ahol egyenétlen eszel a leverővel egyengetik simára.

A kisémberek gabona takarulása leginkább kalókában készül. Sokszor 7-8 kispavaszt üsszeáll előbb az egyikét, majd a másikat hordják be. Minden takaruló kocsi hosszú egyenes oldalakkal és vendég oldalakkal van felszerelve. A megrakott kocsit nyomoruddal, csigával szorítják le. A rakodási módszer hasonló a kazalozással, de egyes uradalmakban hogy gyorsabban menjen a takarulás fecskafarok szekérrakást alkalmazták. Eszedig úgy történt, hogy a völgyelő kővéket nem keresztben rakják, hanem hosszába, s mire a szekér megtelik úgy néz ki, mintha farka lenne.

Gabona pajták.

A míg nem volt cséplőgép úgy nyomatatták, vagy kézi cséppel csépeltek. Pajtákba rakták a gabonát, hogy az idők viszontagságaitól mentve legyen. A cséplést leginkább az őszi munkák elvégzése után kezdték meg. Nemcsak a Berzsényieknek és a másik uraknak volt ilyen pajták, hanem a telkes gazdáknak is. Egy még most is megvan belőlük Varga János bácsié volt, most pedig Pammer Istváné.

De emlékszem még Berzsényi Dániel által építtetett falábakon álló sokfiókos nádtetejű pajtára, ahol két bandában nyolcan csépeltek kézi cséppel. Nagyon szép ritmusa van ilyen cséplésnek, ketten egymás mellett kettő meg szemben áll fel a levegőben cikázó cséphadaknak négyütemű csallogását, amint a leterített kővéket éri, szinte jó hallgatni. Először a bekötött kővéket rakják le, azt veszik ki, ezt úgy mondják, hogy kielőzik. Aztán bontják ki a kővéket, ezt már ágyásnak mondják, amikor a azt is végig csépelik azután kezdődik meg a zsuppkőve szedése, ami nagy gyakorlatot igényel.

Zsuppkévét a legszebb gabona szalmakából szedik, s csépnnyélhez vessik, hogy az apró szalma kijűjjön. Amikor kővébe kötik, aztán vasvillával sinára fésűlik és egyenletesre vessik a tövét.

Cséplőgép.

Sokáig kézi cséppel csépeltek a gabonát. Legelsőben az Están nevű szidónak volt járgányos cséplőgépe. Majd az 1880 években Fischer Istvának volt gőzcséplőgépe. Utána körülbelül 1887-ben vásároltak Berzsenyiek is cséplőgépet. Járgányos cséplő gépet több gazda összedelve vett.

A legelső járgányos gépet még a rőldről kellett etetni, más nem volt benne, csak a dobb, bérben nem csépeltek vele, csak azokét akik részesei illetve tulajdonosai voltak. *Nikolaus - Nikola, Nikola, Mirka, Mical*

Micola, Mikla, - Mikla (M. Herdovik)

A marcali szőlőhegy magaslatából keletre nézve az Öreglaci vasadi kereszt irányában azt látjuk, hogy a két dombláncolat között egy mély völgy húzódik meg, amely északra lenyulik egészen a Balatonig. Csak a Fonyódi dombok lankás vonalait bontakoznak ki a szemlélő határeken és takarják el a köklő Balaton vizét a völgyközépe táján.

Ez a mély völgy kisebb dombok lankás hullámszerűségevel lenyulik egészen a Dráváig.

Amint a Marcali szőlőkől a völgybe nézünk, látjuk, hogy a környező falvak templomtornyai még Marcali is a két párhuzamosan haladó dombok láncolatai, ami körülbelül 20-22 kilométer szélességben vannak egymástól, azok magaslati pontjaitól igen mélyen alul maradnak. De legmélyebben baronkai és somogyiszentpáli.

A völgy legnagyobb mélyedésében azonban maga Nikla község van. A község déli részétől keletre Öreglak felé az ország út mentén egészen Hódoshátig körülbelül két kilométer hosszúságban gyengébb emelkedés van. Ez az emelkedés nem éri el a marcali dombláncolat magaslati vonalát. Szélessége azonban Küköd pusztáig terjed ki. Ez egyenes sikon lenegy délre. Pusztakovácsi, Somogyfajsz, Somogyásd irányában. A község északi végétől kelet felé, annak elhagyása után az Öreghagy irányában huzamosabb emelkedések vannak. A templom tornya már mélyen alul marad a faluval együtt a völgyben. Az emelkedés mindaddig tart, míg észak-keletre a niklai határban lévő látódomb magaslatát el nem éri. Itt egyenlő magaslati vonal van, úgy a marcali, mint az Öreglaci dombláncolatával.

Azután szintén egy mély völgy következik, ami szélességben kiterjed Fonyódi és a Kaposvári vasútvonalig. Északra felhúzódik egészen a Balatonig, míg délre Somogyjéig.

Az Öreglak állítása szerint valamikor nagyon régen több évezreddel ez előtt Balaton volt erre is. Kétséget kizárólag meglehetősen állapítani, még ma is, hogy ókori nagy kiterjedésű ingoványos terület volt. A török hódoltság idején a marcali vár ostrománál csónokon közlekedtek. De ezt igazolja a geológusok talajtani kutatása is, mert több helyen tőzegteteletet tárnak fel, és lápi földiek vannak.

Az 5-600-as években ezt a vidéket a Balatontól le a Dráváig szláv nemzetiségűek ösznölték el, akik földműveléssel foglalkoztak.

Nikla keletkezéséről pontos adatunk nincsen csak az 1932-1954-es oklevelekben Nykola néven fordul elő a plébániájára volt. Eszerint valószínű, hogy szláv nemzetiségű népek lakhatták a falut. S a falu védőszentje Szent Miklós püspök nevével: Nikolausznak, majd Mikolának, hívták, de Nikola alakban is előfordul. /Csánki: Somogy vm. monokráf. p. 113. Miela, Micola, Micola, - Mikla, Somogy Ország földleírása I. t. 305./

Nikla a Somogyi főesperesség egyik plebániája volt. /Csánki: Somogy vm. monográf p.412./

Niklai templom ami román stílusba épült kettős kereszt van, ami a keleti szláv egyházzal szimbolizál, talán azért is, mivel a falu védőszentje Miklós püspök keleti származású volt, de azt minden esetre bizonyítja, hogy szláv nemzetiségűek laktak itt először. Majd 1536-ban Mikláy Ferencz-é volt. /Berzsenyi Mária, a költő unokájának állítása szerint ettől kapta a Mikla nevet/ Még az elmúlt század közepén 1859-ben is Niklának nevezték. Ez látható Berzsenyi obeliszkjén is. De már 1861-ben egy községi okmány bélyegzőjén Nikla volt. 1660-ban Közöl Mihályé és Somogyi Istváné 1701-3-ban mint pszta Csoknay családdé volt. A község körülbelül két és fél évszázaddal ezelőtt kezdett csak erre a helyre települni.

Előtte a Hódoshát alatt húzódo bevágódás helyén volt szanaszójjel. A település azért ott történt, mert ebben a mély edésben, amely a Balatontól húzódoott dél felé viz volt, vagyis idáig húzódoott a Balaton. Feltehető, hogy a viz visszahúzódoása, illetve a feltöltődés után történt a jelenlegi helyen a település. A régi településnek az akkori felszín legjobban megfelelt, mivel az északraleti oldal dombos, és szélétől jól védett terület volt. A víz/szükséglet is biztosítva volt itt, mivel még a mai napig is húzódik itt egy ór, amit Kosztoricának neveznek, a területi eltolódottság bekövetkezését megállapítani pontosan nem lehet, de az 1715 évi összeírás már új telepítvénynek mondja, és a lakosságát tótoknak jelöli meg.

A települést jellemzi a szétszórtság. A környező községek hasonlóak ehhez lakosságukat illetőleg is. / Somogyfajsz, Pusztakovácsi, Somogy-szentpál, Táska, Buzsák/ valamennyi tótelepülés. 1726-33-ban a Thaman családdé, 1765 az előbbieké Enessey Róza és özvegy Káldy Jánosnéé, majd 1773-76-ban Berzsenyi Lajos és Barcza Mihály. Edes anyjától örökölt földjén 1808-tól itt lakot Berzsenyi Dániel.

/Az évek dátumait és a birtokolási neveket a Somogyvármegye általános ismertetőjéből nyertem./

A község Balaton vízrajzi rendszerében tartozik. A patakok folyásának iránya dél és északi, a Balatonba ömlenek bele. Források a környéken nem igen találhatóak. Talajvízes terület a község nyugati oldalán elhúzódo Malom árkontuli rész, melynek nagysága 30-40 hold. A kutak mélysége ezen az odalon 5-6 méter.

Az emlékezet szerint a község ezen részét hatalmas erdőség, és ingovány borította. A község nyugati részén a Malom árkontul az ugynevezett berekben tölgy és hárs erdőség volt. Farkasok, és vaddisznók tanyáztak benne. A boszniai okupáció idejében amiben részt vett a Kisbali Imre bácsi is, aki 93 éves korában 1943-ban halt meg. Egy alkalommal jött haza Boszniából szabadságra. Az erdőségben egy pár csizmát talált, amelyben csak a lábszárak voltak meg. A gazdáját a farkasok felfalták. A csizma gazdája Ember György volt. A továbbiakban elmondotta, hogy az ő fiatal idejében éjjel szokták legeltetni az állatokat, s körül-körül nagy erdőségek voltak, s a nagy kiterjedésű rétek. Hogy a farkasokat, s a vaddisznókat elűzzék az állatoktól nagytüzeket raktak.

A berekben pedig olyan hatalmas fák voltak, hogy a betyárok, amikor a pandurok szorongatták őket, a fák oduiban szoktak megbujni, de oda rejtőztek a katona fogdosás előtt is a légenyek is. A Balaton nagy-berek a régi időkben lenyulott egészen a község északi részére. Nadas ingoványos sásos, berkes terület volt. Még Berzsenyi Dániel idejében is csónokon jártak benne pákászni, halászni, vidrázni, vadruoázni, a falu lakói. Jelesich hadjárata idejében iderejtették élelmiszerüket értékesebb holmijaikat. A szabadságharc leverése után itt bujtak meg az üldözöttek.

Azelőtti évszázadokban pedig teljesen erdőség lápas ingovány borította a mai tani település helyét. Az erdősegek lassu irtása, az ingoványok lecsapolása folytán került sor az ide településre. Grinya Mgr ton bácsi gyerek korában aki 94 éves volt 1931-ben mikor meghalt a községben még csak 45 ház volt. Erdőség ma a község keleti és délkeleti részén található. Legnagyobb része akácófából áll.

A község területe és annak birtoklása. A termelés kialakulása.

A község összes területe 4059 kataszteri hold földet tesz ki, de ennek nagyobb része a régi időkben terméketlen volt, csak a község keleti és déli részén volt némi szántóföld, ahol termelni tudtak. Ez a talajminőség is azonban a legnagyobb részben homok, sőt néhol futóhomok. A földterület 4059 kataszteri hold széteszlott az itt lakó nemes urak között. Magának Berzsényi Dánielnek volt 1200 kataszteri hold örökös földje. A többi pedig eloszlott Káldy, Enessey, Somogyi, Bereza, Közöl családok között.

Később a múlt század közepe felé Berzsényi halála után annak öröksége fiaira Parkas, László, Antal míg az előbbi nemesek birtokát Lajpcsigok, Fescher, Kőrmenyi, Jónás, Kissek, Garmatiak, Regdonok, Gelulicsok, Gombósk, Lorenikák és Rajcsok örökölték, illetve kapták. Berzsényi Dániel már intenzívebb gazdálkodást folytatott, mint az elődei. Az egyik leveléből is kitűnik, ő maga írta, mikor a házat csináltatta, hogy 200 köb gabonája volt eladó.

Termelések nagyobb mennyisége csak Berzsényi halála után, mikor a fiai gazdálkodtak mutatkozott. Lecsapolatták a földjeik berkes részeit, árkokat vágattak, így tették termékeny Bazia, és Rosztina nevű földjeiket. Ugyanínt a többi urak is csatornázatták a földjeikre csöfolyókat rakattak. Még a mai napig is vannak csöfolyó árkok a község déli, délnyugati részén elterülő fő deken, az ugynevezett Fischer mezőben. Így a falu északi részén Bazia és Rosztinában majd a déli részén egy kis területen a Fischer mezőben anyagos kötött talaj alakult ki. Ezek a legjobb termőfő dek a község határában. Így sikerült a 4059 kataszteri hold földből termékeny szántóföldé tenni 2597 kataszteri holdat, ahol aztán rozset árpát, zabot, kukoricát, krumplit, és répát tudtak termelni. Buzát akkor még nem igen mert hiányzott az agró technika. A rozset termést azonban már fokozták annyira, hogy nemcsak a szükségletüket fedezte, hanem pár százköb rozset el is tudtak adni.

Az urbéres jobbágyság 1848 előtti állapotok.

Nikla jobbágy község volt. A parasztság robotért kapta a földet. Aki nek ilyen földjük volt azokat urbéreseknek hívták. Ezek a földök szeksziókra, félszeksziókra és fertályokra osztottak. Egy egész helyszekszió négy fertály 24 kataszteri hold föld, félhelyszekszió két fertály 12 kataszteri hold, egy fertály 6 kataszteri hold föld.

A község használati talajdonában 55 fertály föld volt, 52 fertály földet a parasztság birt, 2 fertály volt a templomé, mivelhogy a templomnak kegyura nem volt. Később egy fertály földet a mindenkori kántortanítónak adták át, s egy fertályt pedig a mindenkori községi kovács kapta. Fertályonként a földök után kaptak egyjog legelőt ami körülbelül egy kataszteri holdnak felel meg. Így a község jobbágyurbéresei 330 kataszteri hold földet birtokoltak rovetben és 55 legelő jogot. Ami erdősitve meg van ma is tilosi dűlőben, és volt urbéres legelőtársulat néven szerepel.

Nem sok jobbágy ak volt egész hely sz ek sziója. Leginkább csak a nagyobb családdal lévők. Egy egész hely szekszió után 350 napot, illetve egy éves munkaképes családtagnak egy évig kellett robotot szolgálni, s azonfelül minden lo-ik mérő vagy köb terményt, malacot, tyukot, tejást, kellett adni déssza fejében. Az a jobbágy urbéres, aki vagy a robotot, vagy a déz smát valamely oknál fogva nem szolgált, vagy nem fizette be, vagy hiánnyal fizette, azt déresre húzták, megcsapták, s a földet is elvették tőle. Egy ilyen eset történt Lengyeltötiben abban az időben.

A régi Kajetán család is egész hely szeksziót műveltek. Négy erős férfi volt a családban, egy közülük állandóan járt robotba mindennap. Az utolsó időkben amint a robot megszűnt egynap valami családi ügy miatt nem ment el, ezért 40 bot büntetést kapott. Ez nagyon bántotta a Kajetán családot, felmentak a birtoknak. A felmondást az uradalom el is fogadta. Rá egy hét múlva megszűnt a robot, de ők akkor már nem kaphatták vissza a földet, hanem eselédnek ment az egész család.

A község egész hely szeksziót urbéres jobbágysai a jobbágy világ utolsó fázisában ezekre a nevekre, illetve családokra emlékeznek a régi Őregek Mártonok, Pongrácz, Kovács János, Takács Láci, László, Sebrek család, Pihander, Purci, Molnár, Dadus Horváth, Légrádi, és Makár családok. A többiek félhelyesek, illetve fertálosok voltak. A jobbágy urbéreszek földjeik a falu északi végétől a Táskaai ut mentén keletre kezdődött. Három dűlőföld szélességben kinyulott egészen Filosig. A művelési terv mindig úgy volt beosztva, hogy egyik dűlő földben őszt vetettek, míg a másikban tavaszt. A harmadik dűlőföld az mindig parlagon hevert, s azon legeltették az állatokat. Az volt a trágyázás, amit az állatok legelés közben ott hagytak. A földet a minden évben való változás miatt sem tudták trágyázni, mert senki sem tudta, hogy a következő évben hová méri ki a földjét. Így a trágyát leginkább a rossz utak kátyujában, vagy utcai kerítésnek, vagy a falu végére hordták ki.

Talajművelés.

Akinek nem volt fogata /igája/ azok bizony ásóval ásták föl a földjüket, hogy valamit termelni tudjanak. Nagyon nehéz munka volt az. Az 1914-es világháború után mi is úgy ástunk fel négy láné földet /4.000 négyszögöl, mert szegény apámnak nem volt fogata, de pénze se, hogy fuvarba feltudta volna szántatni.

A régi ásók fából voltak. Egyre én is emlékszem, illetve láttam: Bükkfából volt az egész. A nyele és az ásó egy fából volt kifaragva. Az ásó alsó éle, ami a földbe merült, éles vaspánttal volt körülszegve. Nagyon durva szerszám volt. Akinek fogata volt, az úgy szántotta fel a földjét. A parasztságnak csak marha igája volt, lófogat csak az uradalmaknak. Faekével, s fa taligával szántottak. Minden fa volt, csak a lapos vas nem. Taligáknak fatengelye volt, de még a kocsiaknak is. Hájas szírral kenték, úgy a taliga mint a kocsi tengelyét. Egy fa kocsi tengelyt is láttam gyerekkoromban, ott hanyódott a Berzsenyi s jorba a Kovács műhely előtt. Nagyon nehéz és kezdetleges mezőgazdasági szerszámok voltak ezek. s a múlt század végén és ennek a század elején is ezekkel az ékekkel szántottak. A parasztság még a 14-es világháború előtt is. Az uradalmi gazdaságokban azonban már 1900-ban ugynevezett szachk /szak/ vasekével szántottak. Míg a parasztság csak a világháború után tért rá a vaseke használatára.

A község általában gabona termeléssel foglalkozott, mivel nagyrészt homokos a talaj. A rozs volt a főtermény. Nagyon jó termés volt akkor, ha egy egész szeksziót urbéres jobbágyoknak 15-20 kiló gabonája termett. Egy kiló gabona 7 fölöntő volt. Abban az időben kilós zsákok is voltak egy kilós zsákban körülbelül 75 kg. rozs fért, míg búzából bel fért 80 kg. Aztán később jött a mérő ami négyfölöntőnek felelt meg. A községnek is volt egy fölöntője, amit hivatalosan használtak, pásztorok, kovácsook, kántorok gabonájuk ki mérésén. Ezt a fölöntőt 1860-ban készítették. A papnak azonban már pozsonyi mérővel szedték, illetve mérték a hivek után járó párbért. Az Őregek emlegetése szerint a legjobb fa ékeket és taligákat és más egyéb mezőgazdasági szerszámokat egy Holler Franci nevű sváb bogár tudta készíteni, aki a felső falu végén a Marcali ut mentén lakott, azután a Sánta Kristófot meg egy Fütetinek csufolt embert emlegetnek a szerszámok készítő mesterének.

Az urbéres jobbágyok a földek után a robotot és a dőzsmát tagosztásig 1860-ig szolgálták és fizették, majd kebelezett tulajdonuk lett. Az uradalnak három nyomásos gazdálkodást folytattak, s a föld egy részét pihentették. Mivel a község legnagyobb része homokos talaj, igyekeztek mindenféle növényt termeszteni. Ma bizonyos fokig változott ez a helyzet, felismerve azt, hogy a homokos területnek megvannak a sajátos növényei. Így alakult ki időnk folyamán a Hódosháti szőlő és gyümölcsstermelés is.

Szőlőföldek keletkezése.

A jobbágy világban niklának nem voltak szőlőföldeik, de a jobb módú telkes jobbágyok azonban, ha pár ut szőlőt is, de szerettek maguknak, a Marcali, gombai, vagy a kéthelyi szőlőhegyekben, Légrádi György, Bali Ádám, Süss György, Légrádi István, Bakta János, Takács Laci, László, Meeskó Pál, Grinya Márton. Ezeket szokták emlegetni a régi Öregek, hogy volt nekik pár ut szőlőjük, az enlített szőlőkben.

A szőlők távolságuk miatt sokszor még két-három napig is elváltak, illetve ott tanyásztak a munka ideje alatt. Réle kőszőlő és szőlőszőlő éltek míg ott dolgoztak a szőlőkben. Grinya Mártonbácsit egy nagy jégverés ott érte a kéthelyi szőlőjébe, mással nem tudta menteni a pár rend szőlőjét, mint a szűrivel és lepedővel takarta le pártükéjét. A jég nagyon elverte a szőlőt, csak az a pár tőke maradt meg, ami le volt takarva és csak az hozott termést. Ősszel annyi bora lett, hogy ő ezt megmentette, - az ebédjét neki - amint leakart ivásközben ülni, a székmellé ült, a zökkenésben a kabak kiütötte a fogát, s a földhöz csapódva szétört. A jégveréstől megmentett hegyleve elfolyt. Francsali arcal akkor ismerte be, hogy mégse volt hozzá szerencséje.

Amikor aközség parasztsága felismerte a homoktalaj szőlőtermő minőségét, fokozatosan nekiálltak a szőlő telepítésnek.

Niklához tartozó Hódosháton régen birkákat legeltettek ezen a területen, mivel domb-háton fekszik így nyerte a nevét Hódoshát /Öregek elbeszélőse/ A község legmagasabb pontját fekszik a keleti oldalon. A lejtőn nagysága lankás. Hódoshátról Niklára vezető uton találunk természetes bevágódást, amelyet a dombról lezsladó viz alakított ki. A község határában többhelyen találunk homokbányát, amelyet a község lakói építkezésnél felhasználnak. A domborok közül a hódosháti domb természetes folytatása Takácshegy.

A község leközelebbi települése Hódoshát hegy község, amely az 1800-as évek elején kezd településsé válni. Bertalan Imre tanító kapta felesége Stolosics Lina jussában 40 kataszteri holdat, jelenlegi szélesi szőlőnél kezdődött. Niklai Kalló család tőle vett először földet. Majd Kovács és Trefeli, Prosztrák, Pálfi, Feró, Imre családok voltak az első szőlőtelepítők és lakók.

Később szarmaztak Niséták, Törzsökök, Hedericsék stb. Ma már egész hegyközség. Van iskolája, termény és gyümölcs felvásárolója, tejgyűjtője és boltja.

Takácshegyben ugyan abban az időben kezdték telepíteni a szőlőt. A legelső telepítők Csüsmendi Kánka és Huszár családok voltak. Lakók pedig: Kerestés, Sutyor, Bremuszi, Révész Kis, Gazdag, Jancsek, Domonkos, családok voltak. Legnagyobb szőlőtelepítés Lajpcig János földbirtokosé volt.

Öreghegyi település az 1820-as években kezdődött. Az első szőlőtelepítő Tomisa Kristóf volt. A felesége Keresztes Katalin földjén telepített elsőben szőlőt, és épített pincét. Kadarka szőlő volt az első rakásuk és még mindig van belőle jótermő tőke. Sziwa Horváth József Kesztyűs György, Fellai Zsiga, Vitai István György, Fellai József, Kurta Balázs Antal voltak az első szőlő telepítők és építettek pincét.

Csipihegy Kerenika Sándor birtoka volt. Kerenika egy ideig Berzsenyi Dániel ispánja volt, a fia László az 1865-ös években a község bírója volt. Abban az időtájban telepítették Csipihegyen a szőlőt, ő rakattott elsőben. Az utszéli kőkeresztet is ő állította. Abban az időben Krenektor szőlőnek mondták, később nevezték el Csipihegynek, amikor a Kerenika /nép nyelve szerint Krenektor/ kiparcelázta, s eladta. Legelsőben Légrádi György, Keresztes Imre, Tólos Mihály, Tólos Vendel Csonka János, Pongrác Imre, Pongrác János, Gréci József, Kisdama Ferenc Márton János vettek földet és telepítették be szőlővel építettek pincét.

Kikeri szőlő, a reketlei dűlőben van, közvetlen a legelő mellett. Valamikor az is legelő volt. A homokos dombos talaja miatt Sziwa Horváth bírósága alatt 1879-ben telepítették be szőlőve.

A legelső szőlőtőkét egy Trümpek nevű suster rakta, majd Grinya Márton Vitaiak, Makárok, Kesztyűs György, Balázs József, Purci Molnár György telepítették szőlőt s építettek pincét.

A legelső szőlőfajta ami itt meghonosult a kadarka volt, 1800-ban került ide, Zalából hozták. Később került ide a mézes és a rizling. Ezeket Berzsenyi Dániel hozta a gombai szőlőből.

A jobbágy világban a szőlőföldekről bor dézsmát fizettek az uraknak. Minden tizedik icce után egy iccebort.

A meghonosult tőkék olyan bőségesen terentek, hogy nem tudtak nekik hordókat állítani. Csöbrökben kitették az utak mentére, hogy az arra járó vándorok igyák meg /öreges elbeszélése./

A filakszera és a perennuszpóra pusztítása előtt a rézgálic ismeretlen volt, de még a permetező gép is. A lisztharag ellen szokták hamuslugban mártott cseplivel /seprű/ fröcskölni a szőlőtökéket, 1890-ben már volt permetező gép.

A nóa és elvira szőlőt csak a világháború után kezdték telepíteni. Leginkább a s egényebb sorsu emberek, akik cselédek vagy szellérek voltak. Kicsi földjükön telepítettek pár rendet e fajtából és bőterméséért, de e mellett igénytelen szőlőfajta, mert permetezni sem kellett.

Szőlőművelés.

A szőlőtelepítése, illetve annak a rakása rigalirozással történt. A talajt jó mélyen átforgatva szőlőrákó furróval lukatfúrtak a venyigét abba rakták bele, a luk körületét jó megdöngölték, ha sima venyigét raktak. A gyökeres venyigének be iszapolták a fészket. Egyébként nagyon kezdetleges szerszámokkal művelték és kezelték a szőlőket. A venyigét nem metszőollóval, hanem sarló alakú metsző késsel vágják. Ez úgy volt megszerkesztve, hogy a hajlitott pengével metszették a veszőt, venyigét. A penge hajlitásának elenkező oldalán baltaszerű kovácsolás volt, az al úgy vágják amit vágni kellett.

Ismeretlen volt a szőlődaráló. Kádakba - csöbrökbe szedték a szőlőt, majd úgy tiporták ki úgy sulvok szerű doronggal nyomkodták, majd a kitiport elnyomkodott szőlő közé hegyesre font úgynevezett boroskosarat helyeztek, s abba folyt bele a kitiport szőlő lé /must/ Onnand tölgették el a hordókba, ez volt az előlé. Aztán préselték. A prést már 1800-ban ismerték.

Két régi faprésre emlékszem én is. Az egyik Kesztyüs György volt, annak a talpájára 1800 évszám volt véve. A másik Fellai József dudásé volt azára pedig 1836 volt véve. Nagy monstrum faszerkezetek voltak. A felszabadulási hadjáratba semmisültek meg, amikor a front itt volt.

A gyümölcs.

Kultúra nagyon fejletlen volt. A régi időkben részben azért is, hogy nem ismerték azok nagyhasznát hajtó jelentőségeit, részben azért is, hogy nem állt rendelkezésükre megfelelő nagyságú kert, vagy mezei talaj, s hiányzott a szaktépzettség is, hogy művelni tudják.

Igy gyümölcsösök csak az urházaknál voltak a több holdat kitevő kastélyi kertekben.

Ilyen gyümölcsösök volt Berzsényi Dániel házánál, körülbelül 4 hold, a község északi részén Berzsényi Antal házánál szintén 4 hold, az első faluvégen levő Berzsényi Farkas házánál ugyan olyan terjedelemben. Lajpei háznál 1 hold, Fischer kastéljánál 3 hold. Mellette lévő földön pedig volt 6 hold tele nagy termelő diófakkal. A világháború után lett kifarcellázva, a fákat kiirtották.

A régi parasztságnak ismert, és kedves gyümölcsfái voltak, amit a szőlőjében, vagy a ház körül ültetett, szentiváni almafa, pogácsa alma, buzaéró körte, héber körte, diófa, meggyfa és szilvafa. Margit szilva, és hosszú szilva. Értékesítésre ezeket sem termelték, csak annyit ami nekik kellett. Legvárt főztek, asztaltak, vagy pálinkát főztek belőle.

Hódoshát hegyközségi lakók azonban már a lemult évtizedekben, nagyott fejlesztették a gyümölcs termelésüket. A főbevételi forrásuk ebből ered.

Míg a község népe csak a felszabadulás után foglalkozik intenzíven a gyümölcs termelés fejlesztésével, és a nemesgyümölcsfák telepítésével, s annak hasznosításával.

Kertek.

A régi időkben a paraszt házak belsősegeiben nem igen voltak konyhakertek. Már a belsősegek kicsi volta miatt sem. A meglévő udvar kellett szűrűnek, ahova a gabonás és szénás kazlakat raktár, vagy azok részére pájtákat építettek. A szabadon lévő udvar rész, az meg kellett a burgonya, répa elvermeléséhez, és favágó helynek. Így a szűrű kertben legfeljebb egy pár szilvafa vagy diófa, szentiván almafa foglalt helyett. A régi idők parasztságának azok voltak még az egyedüli gyümölcsfái.

Csak a ház előtt az utca mentén volt pár négyzetméter kis virágos kert. Ahol az asszonyok, lányok a kedvencek virágaikat pántálhatták. Muskádlitálipánt, rezeda, viola, szegfű, rozmarin, jácint, ibolya, hóvirág, harangvirág, cifra sás stb. Még akkor ezek voltak a kedvencek virágaik.

A községben a konyhakertek leginkább a külső földeken voltak, ami közeli volt mindenkinek a konyhakertje. Káposztát, hagymát, uborkát, zöldbabot, zöldséget, mákot stb. termeltek.

A kevésföldjeik miatt azonban csak annyit, ami a saját szükségletükre kellett. Piacra nem jutott belőle.

A cselédség a komencióban kapott úgynevezett cselédkertekben termelte meg a házi szükségre szükséges zöldségeket, de csak szűkösen a kapott kertiföld kicsisége miatt.

De most már ezen a téren is nagy változások történtek a felszabadulás után. A virágos kiskertekben a résvirágok között ott diszlik a nemes virágok többfajtája, ami az urporták melegházaikban láthatunk. Parasztházak virágos kis kertjeikben ott látjuk a dália többfajtáját, különböző nemes rózsák egész sorát, de még a díszcserjéket is, amik régen csak az urak kertjeikben pompáztak.

A kiosztott házhelyek olyan nagyságban vannak, /600. illetve 800. □-öl/ hogy a lakóház és a mellék épületeken kívül elég szép tágas hely jutott a konyhakert részére.

Belsőségben nem szeniván almafa van, hanem tele van telepítve egészséges nemesített gyümölcsfákkal, mint jonathán, aranyparmán, delices, ronett stb. Ami évente nagyon szép jövedelmet biztosít a község lakóinak.

Község-építkezése.

Az új település alatt épülő község nagyon rendetlen körülmények között zajlott le. Erre val, illetve ezt mutatja a község nagy utcájának a görbvége. Nem mondhatjuk azt sem, hogy annak építésének egyes vonalba valóságát valami természetes dolog akadályozná meg, és fordítva el, /pl. patak, domb, vagy hegy./ Hogy nem tervszerűen csinálták, vagy építették az abból is kitűnik, hogy amikor tagosítás után kimerítették a belsősegeket a megépített házak, vagy a belsőség közepére esett, vagy két-három öl marad el a háztól a megyéig, vagy a házsorba az uttestbe esik. A rendellenességnek a jele még a mai napig is meglátszik.

A nemes urak tornácos nádfedeles udvarházakban laktak, később felelték be a házukat faszindellyel, vagy cseréppel, vagy hadoggal.

Berzsenyi Dániel 1808-ban amikor Niklára költözött a régi nádfedeles Thuman házában lakott, ami a mostani ház /muzeum/ előtt közel az utcához most fennálló fenyőfák helyén volt. Később építette a házat ami most a muzeum.

A régi őrök elmondása szerint a házépitése kalákában készült, a falu népe segített /Ezt bő ebben megírtam "Gyöngyök a porban" című munkában./

Dániel halála után a házat "ászló fia örökölte. Farkas fia a postautmentén épített házat ma is megvan a község déli végén. Antal a az északi végén lakott a mai postaházban.

Pajpcig István a mai Lajpcig házában, Lajpcig János ovoda épületében. Fischer István, Kulturház, Kiss nevű nemesur Farkasféle ház, Gyarmaty, Franciscs János háza, /postaut/ Golobics, Sebrek ház, /posta ut/ Gömbös, Szabó János rínko háza. Korenika, Készörüs László háza, Körmenői, Szélesi háza. Korenika Miklós, Makár József háza.

Lakott itt három Berzsenyi leány is, aki Berzsenyi Dánielnek oldalági rokonai voltak. Névszerint Berzsenyi Erzsébet, Berzsenyi Zsuzsanna, Kozinczki Ferencné Berzsenyi Jusztina. Ezek a mai Berzsenyi Dániel utcába laktak, mint a hárman közvetlen egymás mellett. Kocsis István és Horváth József mai telkén voltak a házaik. A régi őrök elbeszélése szerint ezek a Berzsenyi lányok a birtokaikat élelmiszerért adogaták el.

Egy fazék tejért adtak egylánc földet /1000 □-öl/ Végül is nagy nyomorban haltak meg.

Rajcs János az 1850-es években bíró volt. A mai rajcs kert volt neki a birtoka 16 kataszteri hold földdel. A háza bent volt a földközepén, szilvafákkal volt körül ültetve.

A Jellasiich hadjárat idejében agyon lőt egy rácot, és a Tanikert sánciban temete el. Ezek az ugynevezett két szilvafás nemesek laktak a falut, s ezek birtokolták a falu határában fekvő földeket. Még a mai napig is ezen a neveken hívják a földeket, például: Povicstag, Gömbös-tag, Kronokter mező, Golobics major stb.

Nagyon régen épült házak között nemesek vert falu /tömött/-t találunk, volt még közöttük sövényfonású is, hadjárat alatt dőltek össze. Abban az időben legjobb házépitő és faragó ember a Sánta Kristóf volt, és Komár pap János. A falazásokat is ezek irányításával csinálták, építették, s raktár ugy a sövényfonást, mint a tömött /vert/ falu

A házak teteje zsúpp szalmaival vagy náddal voltak fedve. A házak tetőzete nagyon érdekesen vannak megszerkesztve. Csucos tetőzet tűzfal nélkül, az első részben vasszöbölifent kerítéssel egy külön térség volt /hégj/ ahol ugynevezett kandaló fákra a baromfiak, tyukok tanyáztak. Ilyen volt Fellai Zsigmond háza és Kesztély Györgyháza is.

Az épület fából csak a gerendák voltak kifaragva, ezek nagyobb része különböző faragási díszekkel voltak ellátva. Tulipánt, rozsmaring, és más díszes motívumok voltak bele véve. Gerendák a szobákban láthatók voltak, s azok alatt húzódtak végig a mestergerenda. A mestergerenda volt a legdíszesebben kifaragva. Gerendák tartották a padlást /hégjt/ a tetőt. Mestergerenda még az égézet, s azalá szokták rakni egyes holmikat, iratokat, kalendáriumot stb. Másik tetőfákat nem igen faragták, azok leginkább gömbömben maradtak meg, úgy a szalufák, mint a zsúpszalmát, vagy madat tartó lécfák.

A tetőfák mind keményfa volt, leginkább szilfa, vagy tölgy. Olyan erősek voltak, hogy a évszázados idők vasfoga sem tudta megemészteni. A tetők csucsalakúak voltak, s mindkét vége ugynevezett kontyokba végződött. A szalufák nem csapolva voltak, hanem a tetőcsucokban /szellemenben/ az egyik behasítva, míg a párja laposra volt faragva, s a két hasított szárközé volt, illetve s faszeggel van össze szegve. A sárgerendánál, ami a falun fekszik szintén úgy van rácsapolva a szalufa, csak annyit hagytak ki, ami a pitart tartotta. A tető lécek is mint faszeggel voltak felszelve. A padlás /hégj/ vastagon és erősen le volt tapasztva sárral, hogy tűzveszély esetén a szobák, illetve a helyiségek be ne égjenek.

Ezek a házak mind füstös vagy szabad kéményes házak voltak. Somogy-szentpálon és Tásán még ma is találni belőlük.

De még egy itt is akad Berzsenyi utca északi részén Homolva István tulajdona. Ezelőtt százévvél körülbelül 90 házból állt a község. Tele szellérekkel állt a másik fele kisparasztokból 6-12 holdig.

Berzsenyi Dániel halála és temetése.

Nagy költőnk 1836 január 24.-én hosszabb betegeskedés után meghalt. Az egész falunépet mélyen megrendítette a szomorú valóság. Parasztság, szellérek és jobbágyok siratták a falu remetéjét jószágos földesurukat a Dani uraságot, mert így hívta a falu népe.

Nagyon szerette a falunépet, a parasztságot, aggódott a nemzete és hazája sorsán.

Az utolsó kívánsága is az volt - a pompástenetést mellőzzék, s az ő hűséges szolgálói, szellérei, jobbágyai vigyék el az utolsó utjára. Nagyon hideg tél volt, nagy volt a hó, 16 hűséges jobbágya bögatyában, puruszlisán lobogó ing ujjason vitték ki az utolsó utjára. Kölesey Ferencz a sirjánál vett tőle bucsut.

1859-ben Somogyvármegye lelkes közönsége emlékművet állított nagyköltőnknek: Nagy ünnepek színhelye volt a község.

Deres.

Lajpcig János nevű földesur volt az ítélőbíró, a jobbágyok idején. Ő havonta szokott azajzoni a községbe. Ilvenkor a bíró bemondása alapján a káronkodókat, a lopókat stb. deresre huzták a mai tanácsház előtt. A deresre huzás 25 botütésből állt.

A deres faló volt erre rá kellett feküdni a delikvensnek, a kisbíró ütött, úgy, hogy az ítélő bíró számolt /:pl.egy.....kettő.....három, és tovább:/ Halálra ítézés 75 deressel járt.

Egyszer Berzsenyi Dániel amint a falun ment végig, már messziről hallja, hogy a bíró ház udvarából nagy jajgatás hallatszik. Arra vette az utját, hogy meggyőződjék mi okozza a nagy jajgatást.

Eppen egy ember feküdt a deresen, mégpedig névszerint a Buta Gyura akit azért csaptak meg, mert éppen a Berzsényitől lopot egy malacot, amit még Berzsényi nem istudott, csak az emberei vették észre a lopást és jelentették a bírónak. Amint a Berzsényi megtudta, hogy miokozza a jajgatást, és hogy miért. Azonnal kérte a bírót, hogy engedjék fel a szerencsétlen embert inkább ad neki még egy malacot, csak ne bántás. Nagy ellene volt az ilyen emberi mivoltok megszegyenyítő büntető eszközöknek. /Bővebben a "Gyöngyök a porban" c. munkában, az öregek elbeszélése nyomán./

1848. szabadságharc.

Szabadságharc kitörését Noszlopy Gáspár, a volt Marcali főbíró hirdette meg Berzsényi Dániel udvarházánál. Lelkesítő beszédre Niklaiak is mentek a felkelők táborába. Ebből a környékről Pusztakovácsiba gyülekeztek s onnan Kaposvárra mentek. Ott lettek szőjjel osztva. Ezeket lehetett hallani, hogy elmentek Velencére, illet Pákozdra. Bali Ádám, Vitola Hársházi János, Légrádi Miska, és Légrádi Pista. Purci Molnár János, Sass László, Vitai János Matyi János, az Ivánka Imre levonásai voltak. Kesztyüs Sajtos Imre, Kiss Imre, Bagoly István nem jöttek haza, Velencénél vagy Pákozdnál elestek. Ferencz Terus Matyi János, Takács Iacsi, László Szent Tamási harcokban küzdöttek, az utóbbiak egyik kaprját tépte le az ágyugolyó.

A rácok Niklán is végig vonultak. A posta útmentén agyonlöttek egy embert, akit itt Gyepű madárnak hívtak az emberek. A kislejtszével széthasította egy rácnak a fejét, mivel a kedvesét bántotta. Bent a községben Rajos János bíró lött agyon egy rácot, mivel a feleségével erőszakoskodott.

A szabadságharc leverése után Berzsényi Farkast a szabadságharcban való részvételért Kufstein várában zárták. Berzsényi Antal pedig dalmáciába menekült, csak a kiegyezés után jött haza.

A község föld megosztása felszabadulás előtt

A község gazdasági képe csak a tagosítás után az 1800-as évek végén kezd rendeződni. Ekkor még kevés volt az önálló dolgozó paraszt, inkább ugynevezett kurta uraságokból állt a község. Ezek az 1914-18-as világháború előtt kezdenek kipusztulni.

A kurta urak földjét nagyon kevés kivételével ismét a másik uraság veszi meg. A parasztság nagyobb része ismét földnélküli zsellér, vagy cseléd marad.

Az a kishányada, akik a jobbágy világ után amikor a birtok tulajdonukban maradt, tudtak annyit összekuporgatni, hogy a szaporodó és szőjjel házasodó családjaiknak tudtak birtokot venni.

Igy került a parasztság kezére elsőben a község északi részétől keletre fekvő Gömböstag. Majd a Kerenika háztól keletre Kronekter birtok. Aztán a Takácshegyi útmentétől délre a Kosztorica ároktól keletre fekvő So holdas Povizstag, ami az 1800-as években egy Kiss nevű fiskálisé volt. Majd 1918 után Fischer Károly István birtokát parcellázták ki, de csak a gazdagabb parasztság tudott párhold földet venni.

A községtől nyugatra a posta uttól északra a niklai parasztság vett, majd a posta uttól délre a csömendi parasztság, ugy szintén a posta útmenti Povics tagi földet is azok vették meg.

Nagyatádi Szabó féle földreforma folytán a niklaiak házhellyel együtt kaptak 208 kataszteri hold földet. A legtöbb hasznavetetlen, ingoványos terület volt. A házhelyekre alig páran építettek, olyan távol adták a falutól.

Ezzel a földhöz való jutás meg is szűnt. A birtokok következő képpen oszlottak meg, a Tanácsköztársaság utáni években. A község területe 4059 hold, ebből Bernsenyi Sándor földbirtokosé 2,400 kat.hold. Lájpeig István földbirtokosé 800 kat. hold. Apátság kezelés maradt 859 kat. hold föld.

Ha ebből levágjuk a tagosításkor kapott 385. kataszteri holdat, akkor látjuk, hogy a felszabadulásig 1945-ig 97 év alatt a parasztság csak 474 kataszteri hold földet tudott megszerezni, de ebben sokan vannak Csömendről is.

Ugyan akkor, Bernsenyi Dániel 1.200 hold földje az unokája, Bernsenyi Sándor kezén 1920-ig csak niklai viszonylatban 1.200 kat.hold földel nől meg. Azért mondom, hogy niklai viszonylatban mert Bernsenyi Sándor összesbirtoka 1920-ban több volt mint 3.000 kataszteri hold.

Ha az 1932-i 1,432 néplélek szám között elosztjuk a 859 kataszteri holdföldet akkor látjuk, hogy egy lélekre mindössze csak 1/2 hold és 160 m² föld jutott. De ez sem mind községi tulajdon volt, hanem amint már említettem Csömendiek birtoka is volt. Ebben aztán benne van szántó, legelő, erdő mocsár stb.

A parasztság birtok megosztásában a 20 holdon felüliek alig vannak páran. A legtöbbben voltak az 1-5 -ig holdas parasztek, aztán 5-10-ig majd. 10-15-ig már kevesebben 15-20 -ig még kevesebben. De legtöbb volt a nincseteln paraszt.

Amerikai vándorlás.

A nincstelen parasztság, akinek csak egy kis háza és telke volt, leginkább az uradalmakban eselédelkedtek, vagy kérés aratók voltak, vagy napszámba jártak. Nagyon nehéz körülmények között éltek. Alig tudták megteremteni a szűkös megélhetést. Eppen ezért ebből a községből is, sok szegény embernek a zsellér sors vándorbotot juttatott a kezébe, abban a reményben, hogy megmenekül a zsellér sorstól.

1907 január elsején 21-en hagytál el a falut, a hazát, családot, szülőt, testvért. Egy szóval mindent, hogy az idegenbe a bizonytalan-ságban keressék meg a sorsuk jobbrafordulását. Névszerint ezek mentek ki : Fellai Antal, Tomisa György, Szabó János, /Csik/ Tomisa László, Hajas Lajos /senek/, Fellai István, Béres György családostul, felesége és két leánya. /sas/ Tomisa László, Tehl József, Erős József családostul. Bekor József családostul, Horváth Szilveszter /boha/ Németh István, /csirip/ Fellai György, Fellai Lajos. Legtöbbje vissza jött, volt akinek szerencséje volt, de olyan is volt, aki soha nem látta többet a hazáját.

Vetések.

Amint már irtam a mu kám elején, a község határa homokos /sőt futó homok is van / csak az északi részén Bazia és Rosztina nevű dűlőföldel s a község félirészen az országot mentén agyagos kötött talaju. A többi talajhomokos.

A régi időben a főtermés őszigabonából csak rozs és zab volt. Ezek is csak közepes termést hoztak. Már későbbben, amikor rájöttek arra, hogy a földet trágázni is kell. Nem csak a birkajárással és más jószággal legeltetésével, hanem jó érett istálló trágával. Akkor kezdtek próbálkozni búzával, árpával, ami némi sikerrel is járt. Ez körülbeli

a mult század vége felé volt, amint az öregek beszélik.

Azóta azonban nagyváltozások történtek a mezőgazdasági termelvényekben is felismerte azt, hogy a homokos területnek megvannak a sajátos növényei.

Igy ma már nemcsak rozsot, zabot, kukoricát és répát, burgonyát termelnek, hanem szépen termelnek búzát, árpát, biborherét, másik lóherét, lucernát, dohányt, paradicsomot, dinnyét.

Ezt mind annak lehetkövetkeztetni, hogy a parasztság idők folyamán felismerte a talaj termőképességi viszonyait s annak megfelelő kezelési rendszerét.

A régi időkben a gabonát kézzel vetették, ügyes karlendítéssel szorta szát ujjai között a magvakat nyakába akasztott vető abrosszal, vagy lepedőből, a vetőember. A szavát nem lehetett hallani, még pedig babónaságból, hogy a mezei férgek ne tudják meg hogy ott vetnek.

Az uradalmak az 1900-as években kezdtek géppel vetni. A módosabb és gazdagabb parasztság is nemskára követte példájukat.

Most már mindenki géppel vet, csak egy-két maradi ember vet kézzel.

A vetőmagvakat vetés előtt mindenki kipucolja. Régen kézirostával szelelték ki, ma már hajtó rostával, selektorral, triórral stb.

A búzát vetés előtt pácolják különböző pácszerekkel, de leginkább rézgálic oldattal.

Az ősziak alá a talajleginkább három szántással van előkészítve, buktatás, keverés, s vetőszántás. Vetés előtt a szántást megboronálják úgy vetnek rá. Utána annyiszor boronálják, hányszor az megkívánja. A kötöttebb agyagosabb földeket tároszák és hengerelik is. Ha az úgy kívánja kapával vagy fejszével kissze honcséket / rögöt / is törnek.

A kukorica és burgonya rakás úgy történedik, a felszántott földet elboronálják, majd csusztatóval lesimitják, jelölővel egyenes rendeket húznak, s kapával megcsinálják a ma fészket. Ha fészek trágyázással rakják akkor a fészekbe trágyát szórnak, rá egy kevés földel, majd úgy a magot, aztán takarják be földel.

(Az utolsó sűrű kézir. kövülhetik)

A termesztett növények ápolása.

Amikor a vetések megtörténtek a mag földben van nagy gondot okoz a gazdának, ha a földje vadjárás területen van, berkes vagy erdő széléken, ahol a varjúk tanyáznak, vagy tő közelében ahol vadlibák tanyáznak. Varjú a magot kaparja ki, vadliba a zsenge vetést legeli li. A vaddászno felturja az egészet, nyulak, őzek mint kártékonyak a vetések s a zsenge növényekkel szemben.

Ezen kártévő állatok ellen a mi vidékünkön régebben úgy védekeztek például az uradalmak, hogy egy-egy tábla vetés mellett 8-10 éves gyerekek, vagy munkaképtelen öregemberek voltak napszámban. Hajnalban s. este kellett legjobban vigyázni, mert akkor indult leginkább a nagy vad legelni. puska lövéssel s ostor durrogatással vagy kézi kereplővel riogatták el a vadakat.

De ijesztőket is állottak. Az ijesztő rongyokkal tele aggatott földbe letűzött, cövekelt fa volt, jó magasan tetejében üveggek húztak, a nap sütésben az üveg csállogot a varjúk félték tőle. Hatásos volt még az ijesztőre felszerelt vitorlás kereplő, ez úgy volt megszerkesztve hogy a magasban szerelt vitorla mindig a szél irányába fordult s állandóan kerepelt. Csengőt is tettek rá s amint pergett -forgott úgy csilingelt is már messzire lehetett hallani a hangját. Nagy vadak nem mertek éjjel, de nappal sem még a környékére menni.

A téli fagy ellen úgy védték a vetéseket, hogy vastagon megszórták pólyával, vagy szalmával, de volt olyan is aki aprótrágyával. Tavasszal, a szalmát, pólyát leberenálták róla, de az apró tárgyát rajt hagyták.

Ha ősszel nagyon fejlődött a vetés, a tél elejében nagyon dus volt, akkor meg is haszálták, vagy állatokkal, leginkább birtekkel szokták meglegeltetni. Még pedig azért, ha nagy hó van a dus vetés megpárlik /megrothad / megsemmisül.

Amikor hóborította vetéseket utána eső eset rája fagyás következtében jégpáncéllá alakult az egész hóborította vetés. Hogy a vetés el ne fuladjon a falu népe a vetések tulajdonosai lapáttal, kásóval, fejszével felszerelve járják végig a határt és lékelik be a jégpáncélba burkolt vetéseket. Ugyan így járják végig kora tavasszal is, hogy az esetleges vadvizeket keskeny árkokkal levezessék.

A fiatal kukorica hajtásoknak van megint sok kártevője. Mikor zsengén bujnak ki a növény. Ezt főleg a fadárfélek, varjak, pacsirták tépik ki. Ezek ellen szintén az előbb leírt módon rongyokkal tele agatott igeztőket használnak. Azenban az ürge, hörcsök és erősen dézsmálja az előbbi vízzel öntik ki a lyukjából, míg a másikat varjufogó csapdával fogják meg.

Gyomtalanítás.

A gyomtalanítást, illetve a kapálást akkor kezdik amikor a kukoricának öt kis levél hajtása van.

Régen még a 14-es háború előtt kézi kapával kapálták meg az egészet. A mi vidékünkön rövid-nyelű kapa van használatban kb. 1 m a kapanyél hossza.

Jó neki kell hajolni akik amikor kapálnak. Azt meg is szokták, aki nem neki hajolva kapál, hanem állva. Széleselű erősebb kapa can használatban. Azt nevezik jó kapásnak, aki hosszú ideig nem áll fel, hanem az egyik sorból a másikba fordul bele meghajolva és kapálva.

Babona híjedelme szerint abban az évben az a jó kapás, aki a husvétit sonkával a templomi megszentelésről előbb haza ért. Még máig is ez a babona fenn áll, mert husvét nap reggelén olyan sokan már robogással szaladnak hazafelé, hogy egy ást feltaszítják, szinte bukfiencet hánynak olyant esnek és szerte szét hullik a kosár tartalma. Csak azért, hogy abban az évben az legyen a legjobb kapás aki előbb haza ért.

Ma már a gyomtalanításban nagy segítséget jelent a lókapa, /mokolás / csak a sorokat kapálják képpen, sorok közit / parasztját / már lókével /mokolóval / kapálják. Allamigazdaságokban a nagyobb földterületeken ahol négyzetes vetések vannak ott sort kapálni sem kell, csak a növényt meg tisztítani a gyomtól. Keresztül, kasul járó lokapák vagy most már gépesített kapák végzik el az ember helyett ezt a nehéz derékfájdító munkát is.

A gabonák téli tárolása.

A régi világban az uradalokban a kenyérgabonát leginkább egy üresen lévő cseléd, vagy zsellérház szobájában külön a rozsot, külön a búzát kupacokba tárolták, s időközönként falapáttal forgatták, hogy be ne nedvesedjen vagy zsizzik meg ne lepje.

Komárpap Józsi bácsi elmondása szerint Berzsényi Dánielnek volt egy veremszerű habona tárolója, hasonlított a mai jégveremhez csak nagyobb volt.

Ez a verem a lakóház irányában volt építve a dombon száraz helyen. Minden ősszel a gabona-cséplés előtt a kiásott gödör falait ledöngülék és kimeszelték a gabonát úgy szeszelték bele. Allítólag ezt a vermet Berzsényi fiai már csak jégveremnek használták. Berzsényi Dászló a lakóház mellett lévő cselédházban tartotta a

kenyérgabonát, míg a zabot és árpat a lakóház padlásán.

Berzsenyi Sárkás építette még a faluban az első magtárt az országut-
menti lakóházának udvarán. Alul pince volt, felül volt a magtár.
/Ez a magtár háború alatt bomba találat miatt pusztult el./

Berzsenyi Sándor már egész nagy magtárt építtetett jóval későbbben köz-
vetlenül az országut és a libockozmai ut mentén.

Fischer István földes ur építtetett emeletes magtárt az országut menti
majorban. Alápinceszve a 14-es világháború s a tanácsköztársaság
bukása után amikor az Antant missió ellenőrizte a magyar honvédséggel
ez a magtár tirkos fegyver és lőszer raktár volt. /Ma nincs meg ez a
magtár /.

Krumpli és répa télire való eltevése, tárolása kazalozással történetét
a következő képpen.

A krumplit vagy répát hosszú kazalokban rakták szalmával erősen le-
földelték s utána elföldelték. A kazlak tetején bizonyos távolságokban
szalma csóvákat hagytak ki, vagy deszkából csöveket csináltak s azt
állították a krumpli, vagy répa közé, az egyik vége bent volt míg
a másik kívül a földelésen, hogy ezen levegőt kapjon az elvermelt
növény. Az elföldeléseken kívülről még a garmadákat szalmával, vagy
istálló trágyával fedték be, hogy a téli fagy ellen még védetebb legyen.

A parasztság kenyérgabonáját a háza padlásán / a héba / tartogatta el,
de mivel a házak leginkább szalma vagy nádfedelek voltak, szabadtűz-
helyű /füstös konyhák miatt nagyon gyakoriak voltak a tüesetek, így az
flet/ a gabona megsemmisült a legtöbb esetben. Már Dániel idejében
a telkes jobbágyok úgy építették házaikat, hogy minden házhoz egy
helyiséget többet építettek amit magtárnak /kamorának / használtak.

Abban tartották az élelmiszereiket, a kenyérgabonájukat, szőlőkádokban,
kifenekelt hordokban, s zsákokban. Vagy egyszerűen a földre öntötték
kapocokban deszkával kerítették el. Így a tűzveszély esetén is
jobban védve volt, s ha arább megtudták menteni. Míg a padlásan
/héba/ babot, kölest, mákot, diót és más egyéb apró élelmiszert
tartottak, szalmából font vékák, néhkas formájú bucsórokba, vagy
szakajtokban.

A kukoricát, volt aki csomójával / csuké/ összefonva a ház előtt
lévő tornácszerű kiemelkedő / pitar / gerendázatára fűzték fel, de
voltak olyanok is akik a házzal szemben a telkükön négy faoszlopot
földbe ásva, vesszővel befonva úgy nevezett kashába / lécsgeré őse /
tartották a kukoricát. Szemben a házzal, hogy mindég szem előtt
legyen a telvágás ellen.

/ Ezeket a kasha mintájú geréket szükségletből most háború után is
készítették. Még egypár most is megvan. /

Parasztság a krumplit amit a télihasználatra tartott fenn azt
ver elni szokta a háztelkén, még pedig azért, hogy ahhoz minden-
nap hozzá kellett nyulni.

A vereának téglalapú mély gödre van ásva s abban van a krumpli.
Az nincs betemetve hanem föléje gunyhószzerű tető van építve, az
van szalmával leföldve majd befldelve, a bejáratára ajtó van
szerelve.

Termények eladása.

Nea volt könnyű feladat a régi időkben. A iker és na volt vasut, a kövesut is ismeretlen fő álo volt. Berzsenyi Mánuel idjében. Még ő is a Nyetvei jószágáról /birtoka/ Sopronba, tengely fuvaron /szeker/szállította el az eladni való terényt, gabonát és más egyéb élelmiszert.

Amikor Niklán lakott, akkor pedig Nagykanizsára, Keszthelyre, vagy Balatonlellére fuvarozták el az eladni való terményeket, vagy jószágokat a többi urakkal és telkes parasztokkal együtt.

Budapestről induló országut, a i, Fehérvárnak, Biófek- Boglárón keresztül Lengyel-tóti- Öreglak, Mikia Marcalinát Nagykanizsán keresztül Horvátországba vezetett. A régi Öreglak ezt az országutab postautak nevezték. Mert a postakocsi is ezen járt. Most is van egy idős ember, aki annak hívja idős Péter Antal.

A múlt században ez az út is földes volt, de az köztette össze a erve székhelyével is. A század elején következtek le. A fuvarozás leginkább ezeken az utakon bonyolódott le. A terményeket vagy Nagykanizsára, Keszthelyre, vagy Aposvárra de hallottunk olyan esetet is, hogy egészen Budapestig fuvarozták tengeren.

A hosszú út stációkra volt beosztva /állomás/. Ahol leginkább a postakocsi lovateserélt. Ott állomás és meg postahivatal is volt. Öreglakban is az volt. /O lak/. De csárdák is voltak /lealó/ a jobb uradalaké volt. Akik leginkább borbé, vagy hasznosra fordították ki.

Ilyen volt Balatonlelén, Öreglakban, és Marcali an is. Ezek a távolságok voltak egy- egy stáció, ahol beszáló csárdák is voltak. Itt szoktak a fuvarosok etetni, itatni, vagy az állataikat is mint jószágukat. A fuvardíj is stáció szerint volt.

Betyárok sürűen látogatják ezeket a csárdákat, ahol meg egy gazdag uraságot, vagy vásározót raboltak ki.

Nemcsak a terményeket szállították Kanizsára, vagy Aposvárra, de a bói cikket, sőt cukrot, ruhát stb. is ilyen messziről hozták mindaddig míg, a Balaton körüli vasut 1861-ben meg nem indult.

Itt álljunk meg egy pillanatra. Az Öreglak elmondása alapján nézzük vissza arra az időre, hogy mitesevál, itt mondott a Mikali nap, arra a kirre, hogy lónálküli kocsi nyaralásznak a vaspályán. Nagyanya Mársházi Julianna beszélte el nekem.

Korunka volt akkor a bíró, amikor egy napon a tekintetes és nevezetes vár, egyérről iratott kapott, hogy népes deputációval köteles megjelenni a Szentgyörgyi úrdháznál /vasutak/ hogy a falu vezető és értelmes szavaható népe legyen rá tanulság, hogy most már a székesfővárosba Budapestre ha szükségeltetik halaszthatatlan irányu dologban vitel pénz befizetése ellenében vonaton utazhat, amikor meg sem ázhat, de a szél sem fúj be. A leiratnak az aláírása Ünderi név volt a vöröses peccétje. /Ezt a leiratot láttam és elolvastam. Hockrajta Györgynek. 1920.-ban /

Nagyanya mondása szerint sokan mentek el a faluból, hogy meg nézzék az elsővonatot. Nagyon szörnyű kötétek és csodálkoztak a látottakon. Amikor a vonat berobogott az állomásra a masinista nagyot hujantott, volt aki féltében elájult, volt aki azt állította, hogy minden második kocsiiban lovak vannak, s azok húzzák. Elsőkocsi, második a harmadikon, gyűnkül a sok lónak a prüszögése. Szóval rejtve képzeltek a lovakat. Azt is mondták, hogy nem, isten hírével van, hanem az úrdög húzza a kocsikat.

Régi kalendárium.

A régi öregek Luca napjától karácsonyig, az 12 nap, szokták megfigyelni a napokat. Mindennap egy hónap nevét és időjárását mutatta meg. Például Lucanapját követő nap a január, ha akkor eset a hó vagy eső akkor a rendes januári hónap nedvesnek ígérkezett. Az ötödik nap jelentette a május havát, ha eset, vagy hideg volt, olyan volt az egész május. A tizenkét nap mutatta meg a tizenkét hónap időjárását.

Egy másik kalendárium.

A régi öregek szilveszter estéjén vöröshagymát rétegeire bontották. Tizenkét rétegre. Mindegyik réteg egy-egy hónap nevét kapta, január, február stb. Ezt a tizenkét hagyma réteget szilveszter este kitették az ablakba. A hajlitott fele volt alul a kuppfele felül. Új év reggelén megnézték sorban őket, amelyik felsőjében nedvesség gyöngyözött ez a hónap nedves volt. A melyikben nem volt semmi száraz volt, a hagyma által jelképezett hónap is száraz volt.

Hagyományos népi mondák.

Nyáron mikor a fecskék alacsonyan repülnek három nap múlva eső lesz. Február 25-én Pál napján az a mondás járja:

-Ha a Pál talál akkor rent, ha nem talál akkor hoz,-
Már tudnillik ha Pálnapján havat, vagy hideget talál, azt eltünteti jó időkövetkezik, ha jó idő van akkor az ellenkezője következik be vagyis a hideg.

Holdnak nagyudvara / sugara / van, háromnap múlva eső lesz.

Márciusban ha zsákban hozzák is a havat a vetésen az is árt neki.

Ha sok a fekete meggyfa virága, akkor szükesztendő van.

Ha a fekete meggy le rugott / kitisztult meggy le hullik, akkor a szőlő is lemegy.

Ha sok az akác virág akkor sok lesz a kukorica,

Ha sok a köd akkor sok hó lesz,

Ha a tyukok a vedlést a farkuknál kezdik, akkor a tél vége kemény és zimankos lesz / feb.-márc. /

Ha halotat visznek végig a határon, azt elveri a jég.

Nyáron az egér sásteletéje fészkel, ősszel sok lesz az eső.

Korai égzengés / görgés / száraz esztendő jelent.

Korai szivárvány színében, ha sok a páros, - sok bor lesz, ha sok a zöld, - sok takarmány, sok a fehér szín- sok kenyéret jelent.

Amelyik évben sok a eserebogár, sok kukorica termés várható.

Szent Mihály napján, ha déliszél fúj, akkor enyhe tél van.

Este ha tyukok nem akarnak elülni másnap nincs jó idő.

Este ha veresen nyugszik le a nap, másnapra szelet, vagy esőt várnak.

Ha nyugatról jött a hang, harangszó, vagy más egyéb, akkor gyenge időt vártak.

Ha zöld leveli bákák sokat brekegtek a fákon az száraz időt jelentett.

Niklai adatok különböző monókráfiákból.

Nikla 1786-ban Magyarfalú Somogyvármegyében, egy mérföldnyire Somogyvárto nyugatdélnyugatra / Kerabinszky Georg. Hitzs. lekszikon p.450. /

Nikla: 1799.-ben Magyar és sokác falú Somogyvármegyében, Földesura Tullma uraság, lakóai katolikusok, fekszik Csömenndhez fél, Táskához 1 és fél kilométerföldnyire. Határja 3 nyomás béli, kevés búzát, rozstot pedig közép szerűen termen, erdeje, szőlője nincs, rétekkkel bővelkedik piatca Keszthe-lyen és Kanizsán. / Vályi M.O. leírása II. p. 680. /

Nikla 1822-ben falu, római katolikus leányegyház 98 ház 694 r.k. 97 prof és

19 izr. lakos. Összes népesség 744 / L. Nagy Net. Hung. Sz.k.p.307/

Nikla: 1833. Magyar rác falu, Rk. filiál templom, Martzal leányegyháza 98 ház 740 nagyrészt r.k. lakos. Közepes földművelés. Tekintélyes rétek. Földesurak többen. Fekszik egy mérőföldnyire Nagylaktól nyugatra a Balaton mocsarainál a Buda Horvát ország = Sziget felé vezető posta úton /Fiele: Ünigr. Ungarn. II. 287 /

Nikla: 1836 Magyar-Horváth falu, közel a Balatonhoz. 893. kat.25. évan lakos Sokrét, nád, kal, termékeny határ, Ekesítette? a magyar Horátius-nak-Berzsenyinek - lakhelye. /Fényes: M.O. állapota, I.p. 221. /

Nikla 1851 Tótból lett magyar falu Somogyvár egyében közel a Balatonhoz 941 h. 20 ágostai evaakos kat. fiok templommal. Terméke ny. határ. Sok rét is nád. Halászat. Földesurak Berzsenyi és többen sokan. Itt él és itt fekszik eltemetve a magyar nemzetiség értés litaratúáért oly nemesen buzgó Berzsenyi Miklós U.t.p. Öreglak. /Fényes M.O. geogr. szótára III P. 143. /

Nikla: 1857 O. lak és Marcali között 864 kat. lakásra / Csorba: Somogy megye monográf p. 186 /

Allattenyésztés.

Az elbeszélések és szájhagyományok alapján a községben csak a szarvasmarha és a sertés tenyésztése divott. Így mondják az öregek; lova csak az uraságnak volt. A század elején kezdenek a lovak elterjedni a községben. A nevezett állatokat / szarvasmarha, sertés / legeltetéssel tartották el, s csak késő őszi időben kerültek istállóba.

A takarmányozás szénával, répával, kukorica szárral történt. Az ipari növények közül a régi időben a kender volt a fejlettebb, amit házilag fel is dolgoztak, áztatás, tilolás, fonás, és maguk szőtték is. Ebből varták a bő gatyákat, ami a férfiaknál általános viselet volt, s a péntől / alsószoknya / a nőknek nélkülözhetetlen ruhadarab. Inget, zsákot, lepedőt, abroszt, szakajtóruhát stb.

Régezte az volt a leghiresebb lány, aki sok vászonneműt vitt staférunghajában, amit ő maga szőtt és vart meg.

Ma a község gazdáinak kb. fele lófogattal rendelkezik s a földék megművelése, termények betakarítása is ezzel történik.

A szárnyasok tenyésztése már fejlettebb. Mindenháznál megtalálható a tyúk, liba, kacsa. az utóbbi években különösen elszaporodott a juh tenyésztése.

A község területén nagyobb méhészeteket találunk. Fellai, Verner, Koncz Mándoki, Panner és Keresztes családoknál.

Az 1919-es tanács köztársaság idején a község vezetésében résztvettek: Sebrek János tanácselnök, Csizi László, Hársházi György és Melnár János. Jelentősebb eset nem történt, mint a tanács köztársaság bukása után ezeket a személyeket a Marcaliban garázdálkodó Prónai különítmény véresre verte és a további üldöztetés elől Csizi László külföldre szökött. Hársházi György pedig Budapesten bujkált.

A Horthy-rendszer idején a község két táborra oszlik. A nagybirtokosok /Berzsenyi és Leibzig / és a kevésszámú dolgozó parasztság.

A községben igen sok a cselédeMBER. Ezek igen sokat vándorolnak, mivel különösen a Leibzig féle nagybirtok igen rossz gazdasági körülmények között volt.

Dolgozó parasztság helyzete is nagyon nehéz, mivel a közterhek viselésében

vannak. A uradalnak a közterhek viseléséről halani sem akarnak. Jellemző eset erre például a község Berzsényi utcájának lekövezése, amely 1941-ig húzódott azért, mert az anyag kiszállításához az uradalnak nem járultak hozzá.

Az 1945-ös földosztás nagyban megváltoztatta a község képét. A cselédeberekből önálló parasztek lettek. Az új házak egész sora található mind a község belterületén, mind pedig a külterkeken. A község híres költőjének Berzsényi Dánielnek háza mai is áll, a házfalán emléktábla, a temetőben pedig hatalmas emlékoszlop hirdeti a költő nagyságát. 1954 augusztus hó 15-én a Népművelési Minisztérium egyszobás múzeumot rendezett be, majd 1956 szeptember hó 4-én újabban 2 szobát rendeztek be Berzsényi emlékére. Mindkét esetben a múzeum felavatása nagy ünnepség keretében történt, amelyen részt vett a környező falvak nagyszámú lakossága, a járás, a megye, valamint a Minisztérium kiküldöttei. Az ünnepségeken részt vett Veres Péter és Képes Géza író is.

Közlekedés, szállítás.

A község úthálózata rendszerezett, zöme föld és dülő út. Csupán a főutója / Berzsényi Dániel utca / van lekövezve, de csak a község végéig. Az az út köti össze Niklát - Táskával. A Berzsényi Dániel utca lekövezése 1945. nyarán történt, addig az északi és déli irány az őszi és tavaszi esőzések idején teljesen járhatatlan volt. Gyakran előfordult, hogy a kocsiktengelyek süllyedtek, még üressen is. Kocsin kívül más járással a községbe bejönni nem lehetett.

A község egyetlen szerencséje, hogy a Marcali-Oreglak közötti III. rendű műút mellett fekszik.

A fő szállítási irány a múlt század elején a Kaposvárra vezető földút volt. /Kaposi út /. A 19-XIX- század végén és a XX század elején ezen az úton megszűnt a közlekedés és az csupán Oreglakba, vagy Marcaliba irányult. A szállításokat főleg az uradalnak végezték, általában gabonafélékből. Továbbítás az emlitett helyekről vasuton történt.

A fő kiviteli cikk a gabonafélék kivül a cukorrépa, kukorica és a burgonya volt. Ezekből a terményekből a község behozatalra nem szorult. A dolgozó parasztság nehéz körülmények között szállította terményeit a Marcali piacra. Egészen más a helyzet ma.

Mint mindenben úgy a termékek szállításában és értékesítésében is a tervszerűség áll fenn. Az utak kiválóan jók, közlekedésre alkalmassak. Ennek következtében a helybeli terményforgalmi vállalat felvásárlója a felesleges terményeket gépkocsin szállítja el a Marcali vasútállomásra. Ha szükséges úgy lofogattal is történik a szállítás. A MEZŐKERT és a Földszőv is létesített helyi telepet és így a gyümölcs helybeli értékesítése sem okoz nehézséget a termelőknek. Községünk távol esik a vasútállomástól. Marcalitól is -Oreglaktól is 10-10 km. Kormányunk gondoskodása révén a személyszállítás is megoldódott. Kitűnő autóbusz járattal rendelkezik aközségünk. Naponta több alkalommal utazhat a Niklai dolgozó parasztság akár Marcali, akár Oreglak irányában.

Hogy a fuvarozási nehézségek is megszűnjenek, keskeny nyomtávu vasut épitését tervezik. A vasutvonalra amely Balatonfenyvesről indult, Somogy-szentpálig el is jutott, állítólag Niklán keresztül Kaposvárig épül ki. Keresztül megy azokon a községeken, melyek ezideig vasutal nem rendelkeznek. Új utra is szükség volna, még pedig a szomszédos Táska községgel összekötő földutnak a kikövezésére. Ez annál is inkább fontos lenne, mivel Táska község mindenféle főközlekedési uttól el van zárva.

Kulturális élet.

Az osztály műveltség a községben nagyon alacsony szinten van. A felszabadulás előtti időkben az iskoláztatás kérdése utolsó rangú kérdés volt. Az első iskola 1835-ben létesült a mai tanítói lakás helyén.

Az épület fabódéból állt, majd annak helyére építettek egy tantermes egy-szoba konyhás szolgálati lakásos vályogfalú iskolát. Később még egy iskola létesült a községben a társadalmi ellentétek miatt. A polgárság iskolája volt a jelenlegi tanítói lakás helyén, a cselédség iskolája a jelenlegi 3 tantermes iskola volt, akkor még 2 tanteremmel. Az utóbbi épület 1911-ben épült és abban három tanerő működött. A tanulók létszáma a felszabadulás előtti időben sokkal magasabb volt, mint ma, mivel a vándorló cselédség létszáma mindig sok volt. A múlt században csak 1 tanító működött a községben. Az iskola mindig községi volt, és az iskolaszéki elnök a mindenkori földesur. Pl. Berzsenyiándor Balála után Leibzig István. A falu első tanítója Bertalan Imre volt. Az 1920-as évek elején 3 tanerő van a községben. 1928.-tól 1948-ig 2 tanerő. 1948-tól 1952-ig 3 tanerő, ebből a harmadik nevelő az 1948-ban újonnan szervezett iskolában Hódosháton tanított. 1952-től 4 tanerő működik a községben. Tanuló létszám a felszabadulás utáni években 120 és 130 között váltakozik. 1954-től 5 nevelő tanít. Ekkor kapott ovodát is a község. Az első óvodó Horváth Magdolna. Az itt működő tanítók névsora: Bertalan Imre, Káncsár István, id. Fonai Imre, Füzik János, Keller Jolán, ifj. Fonai Imre, Fonai András, Hamvas Albert, Csajághy Károly, Kővári Ferenc, Honfinó, Endrődi Erásébet, Mosony Magdolna, Bognár József, Németh Béla, Nádorfi Sárolda, Kalapos Béla, Gonda Almosné, Sikos Éva, Király Teréz, Pál László, Osz Lajos, Várhelyi Nándor, Hársházi János volt.

K ö z s e g e z e t e s .

1950-ig körjegyzőség volt. Idetartozott Csömend és Boronka község. 1950 októberében megalakultak a községi tanácsok. Mindegyik község külön tanácsot kapott. Tanácselnökök voltak: Bekor István Szaka István, Szulinán József, Varga József Péter Antal, Kis Józsefné. A község nagyot fejlődött a felszabadulás utáni időkben. Ezt bizonyítják a következő szám adatok. A földosztáskor 1500 kat. hold került a nincstelenek és a dolgozó parasztok kezébe, de nagyban megváltozott a község képe is. Eltűnt a sok szalmatető, cserép és szellőrház helyettük esinos családi házak épültek. 1954-ig kb. 60 drb. ház épült olyanoknak, akik addig cselédházakban születtek. Minden második, harmadik hában rádió szórakoztatja, tanítja és műveli a ház lakóit. A múlt 8 rádiójával szemben. Állandó zöldkeresztes szolgálat van. A 8. év alatt az egyetemről egy állatorvos és egy jogász, majd 2 tanító, és több középiskolát végzett tanuló került ki község dolgozóinak közül. Ma is számosan tanulnak, gimnáziumban, azzal szemben, hogy a múltban csupán 2-3-nak sikerült az. Az elmúlt 100 esztendő alatt sem volt annyi középiskolásunk, mint amennyi jelenleg van.

Az iskola amely a háború alatt csaknem teljesen tönkrement, új padokat kapott, kályhákat, könyvtárat, rádiót, sport és egyéb felszereléseket.

Az 1956-évi október hó 23-ai ellenforradalom Nikla községben éreztette hatását. Így több esetben gyűléseket tartottak a községben. Az egész községben az ellenforradalmi szellem hatására egy nagyszabású felvonulás történt, amely végeztével az un. haligán elestek egy nemzeti bizottságot hoztak létre. A községi tanács tagjait leváltották, és helyükbe a saját embereikből alakított bizottság lépett. Ez a bizottság mindössze pár napig működött, utána a tanács régi vezetői újra elfoglalták helyüket. A rend helyreállításával ismét nagy fejlődésnek indult a község. A községben továbbra is több új ház épült és 1958 októberében kigyulladt a villanyfénny.

Néki niklai népdalok.

MA-211

Arra alá kis kalapot viselnek,
A legények házasodni nem mernek
Mert olyan a mostani menyecske,
Szép az ura de még szebbet szeretne .

/Tálos Vendelné /

Földes ur

Uhaja a földes ur,
ha kimegy a tarlóra,
Rátekint a képeáratóira.
Jaj Istenem agy lövöm magamat,
Nem tudom hogy mit adok a képeáratóimnak.
Niklai képeáratók ebben a változatban dalolták, /
Berzsenyi ha kimegy a tarlóra,
Rátekint a képeáratóira.
Jaj Istenem felakasztom magamat
Mit adok a képeáratóimnak.

A község életének fejlődésében eljutottam 1959 február 17-ig .Szerényt domással és rendelkezésemre álló adatokkal igyekeztem éles képet adni a lemult századokban lezajlott és megtörtént eseményekről. A falum életszínvonaláról és annak fejlődéséről.

Ehez a munkámhoz adatokat szolgált nekem még életükben következő személyek: Berzsenyi Mária 90 éves volt amikor 1955-ben meghalt. Grinya Márton bácsi 94 éves volt 1931- en halt meg. Tishalmi Lare bácsi 93 éves volt 1943.-ban. Nagyanyám Hársházi Julia na 69 éves volt 1939-ben halt meg. Teljes életében a Bernsenyi családnál cselédeskedett, mint szakácsné.

A többi adatszolgáltatók élnek : ők az apjuktól nagyapjuktól hallották az elmondottakat. Következők ezek : László Pál 60 éves földmives, Takács József 62 éves földmives, Légrádi György 76éves földmives, idős Péter Antal 80 éves földm. Tomisa György 69 éves földm. Légrádi József 59 éves földmivesek elmondásaik és Kovári Ferenc igazgató tanító összegyűjtött monográfiája és más különböző monográfiák alapján írtam meg.

Ezzel a falum elmúlt történelmi szakasza le is zárult. Uj szakasz küszöbén állva tekint a jövőbe ami a szocialista mezőgazdaságha vezet. Nikla, 1959 február 17. Hársházi Fstván.

Hársházy István